

Michael Buykx

Ervaringen met 'Tekstervaring' bij Catullus

Vanwege het onlangs herziene eindexamenprogramma moeten leraren Klassieke talen veel tijd besteden aan de receptie van antieke literatuur. Druk in de weer met gedichten, romans en toneelstukken van alle mogelijke beroemdheden en hen die dat graag hadden willen worden, ontdekte ik een originele nieuwe bron. En wel bij de leerlingen van klas V4a (1991/92) van het Christelijk Lyceum Delft.

Al eerder had ik met 4 gymnasium de Romeinse dichter Catullus (ca. 84-54 v.C.) gelezen. Ik had goede ervaringen met de selectie van 8 gedichten uit hoofdstuk 33a van de oude *Taal der Romeinen* en had me voorbereid met de docentenhandleiding, die de nodige 'Wat vind je?'-vragen suggereert. Toch was ik steeds blijven steken in een traditionele grammatica-vertaalmethode, met af en toe wat eigen uitleg over 'de' bedoelingen van de auteur. In 1992 had ik een grote vierde klas waar je mee kon lezen en schrijven. Dit keer geen inleiding over leven van Catullus, metriek, tekstoverlevering en andere ballast, maar gewoon: Catullus. Afgesproken dat we doen alsof de 'ik' en Catullus samenvallen, en na ieder gedicht een klassegereprent: "Wat doet het je? Wat voor iemand stel je je voor bij Catullus? Heb je dit zelf wel eens meegemaakt? Zou jij verliefd kunnen worden op iemand als Lesbia, de geliefde over wie Catullus' gedichten gaan?"

Ook zo'n gesprek gaat na zeven keer vervelen: het blijft immers moeilijk om in een groep van 22 leerlingen over persoonlijke onderwerpen te praten, en lang niet alle lessen waren even 'gevoelig'. Toch wilde ik de gok wagen om een paar ideeën uit te proberen die mij destijds bij de tweede fase lerarenopleiding aan de hand zijn gedaan, en waarvoor ik zeer erkentelijk ben. Mijn stagebegeleider van weleer, Albert Ruiter van het Chr. Lyceum dr. W.A. Visser 't Hooft in Leiden had me eens een dichtbundel laten zien die zijn leerlingen na hun Catullus-lectuur hadden gemaakt. Bovendien had ik op college de opdrachten 'tekstervaring' van Anton van Hooff gekregen - waarover Mannus Goris berichtte n.a.v. de studiedag van de sectie Athenea met Latijn. (Bulletin van de Vereniging Classici Nederland, jrg. 11 nr. 33 (dec. 1986-5) 10-12.)

Opdrachten

Tijdens een projectweek over sexualiteit en relaties vreesde ik dat er van 'serieus' lesgeven niet al te veel terecht zou komen. Ik deelde de lessen in tweeën: eerst bespraken we vergelijkingsmateriaal bij de gedichten van Catullus (graffitti uit Pompeii; epigrammen van Martialis etc.), diverse vertalingen van de gedichten, en de *Basia* ("kusjes") van Janus Secundus (1511-1536). Deze waren ook in de lessen Nederlands van mijn collega Nederlands, mw.C.M. Beun, aan bod gekomen. De tweede helft van de les

Buyckx, Ervaringen met 'tekstervaring' bij Catullus

mochten de leerlingen werken aan de opdracht: Geef je eigen Catullus-bundel uit.

Eén opdracht was verplicht : alle 8 behandelde gedichten over te nemen en van een korte titel te voorzien. Verder was er een vrije keuze uit een aantal opdrachten :

- * Zoek muziek uit die past bij het gedicht dat je 't meest aanspreekt
- * Maak een eigen bewerking van deze gedichten
- * Beschrijf hoe jouw Lesbia er uit ziet
- * Zoek hier foto's/plaatjes bij, of teken haar
- * Schrijf gedichten die Lesbia als reactie "teruggestuurd" zou kunnen hebben
- * Beredeneer welke van de 3 vertalingen van gedicht 70 je 't meeste aanspreekt
- * Zoek andere gedichten uit die bij deze thema's passen
- * Denk na over de lay-out van de gedichten (bijv. op de manier van Paul van Ostaijen).

Resultaten verbluffend

Voor al de muzikale opdracht viel meteen in goede smaak : de zelfwerkzaamheid werd stevast opgevolgd door cassettebandjes met popmuziek die leerlingen meebrachten - op voorwaarde dat ze toelichtten waarom die muziek van toepassing was op een bepaald gedicht. Maar.... al met al was er door gezelligheid, lesuitval en het uitlopen van mijn behandeling van het 'echte' (!) vergelijkingsmateriaal nog weinig zichtbaar resultaat toen de voorjaarsvakantie aanbrak. De eerste les daarna moest het werk worden ingeleverd. Het resultaat was verbluffend. Ik laat hier enkele resultaten zien.

(N.B. De Latijnse gedichten zijn makkelijk terug te vinden. Waar nodig laat ik steeds de Nederlandse vertaling van de gedichten van Catullus door mw. dr.L.M.Oostenbroek, *Verzamelde verzen* (Leiden 1986) voorafgaan aan de verwerking van de leerlingen.)

I (c.85) "Odi et amo"

Odi et amo. quare id faciam, fortasse requiris?

nescio, sed fieri sentio et excrucior.

Ik veracht en heb lief. Vraag je soms waarom ik dat doe?

Ik weet het niet: ik voel het in mij, en ga er aan kapot.

(L.M.Oostenbroek p.98)

Doubts

I do

I don't know why

I feel

I feel bad about it.

Buyckx, Ervaringen met 'tekstervaring' bij Catullus

"With or without you" van U2 is en blijft voor mij het beste bij dit gedicht, omdat de twijfel en radeloosheid er het meest in spreekt. Toen ik het gedicht las, dacht ik meteen aan dit lied.' (Natascha Sarijoen)

II (c. 86) "*Quintia formosa est multis*"

Quintia is een verschijning, zegt men. Goed, ze is blond, lang en rijzig: deze aspecten erken ik wel, heel dat 'verschijning' ontken ik, want iedere charme ontbreekt die zo forse gestalte, elk greintje pit.*
Lesbia is een verschijning: zij is de mooiste, en zij alleen ontnam alle vrouwen hun uitstraling.

(L.M. Oostenbroek p.98)

* letterlijk: mica salis 'korreltje zout'

Beestachtig goed !!!

Quintia is mooi voor hen,
die al tevreden zijn,
met een halve kippepoot,
of de bout van een konijn.
Nee, ik wil een hele kip,
of een gebraden everzwijn.
Ik tast toe en neem Lesbia,
want zij is zó dol-fijn !

(Michiel Tiggelman)

Trommel

In bed was zij een bom
op straat was zij een bom,
in de disco was zij een bom
maar in gesprek was zij stom.
Jij daarentegen bent overal een bom,
maar bovenal in gesprek gaat mijn hart : bom,bom,bom !

(Pieter Buitelaar)

III (c. 83) "*Lesbia mi praesente viro*"

Lesbia maakt me flink zwart in het bijzijn van haar man,
waarover die onnozelaar zich zeer verkneukelt.
Ezel, merk je dan niets? Zweeg ze, ons tweeën vergeten,
dan was ze normaal; nu grauwt ze en snauwt ze: ze denkt dus
niet alleen aan ons, maar, wat veel prikkelender is,
ze is kwaad. Zo zit dat: ze gloeit van binnen, en praat.

(L.M.Oostenbroek p.97)

Buyckx, Ervaringen met 'tekstervaring' bij Catullus

Bijten blaffende honden niet ?

In het bijzijn van haar man
beledigt Lesbia me zoveel ze kan.
Haar man kijkt toe en geniet.
Ezel, dat jij het niet ziet :
als ze zweeg, zou ze
onze liefde zijn vergeten,
maar : ze kan haar mond niet houden,
ze wordt gekweld en gebeten."

(Martijn Renaud)

De storm

Het aanwezig zijn van twee mannen
brengt donder en bliksem in Lesbia
teweeg, gaande in mijn richting
De ander lacht dan, als een dondergod,
die zijn vernietigingen zegeviert.
De dwaas, geloof jij werkelijk in deze verdichting ?
Als zij onze relatie zou zijn vergeten,
straalde voor haar de zon aan heldere
hemel. Het tegendeel is echter het geval,
zo blijkt uit een duistere hemel en een geheel
andere verlichting.
Erger is, dat haar woede is ontvlamd.
vertoorned door de hevige storm der liefde,
haar steeds drijvend in een andere richting.

Achtergrondmuziek: "Riders on the storm" van The Doors. Door het woordgebruik
in het gedicht en de sombere sfeer die het gedicht uitstraalt, vind ik ze toch goed
bij elkaar passen. (Philip van der Enden)

VI (c. 70) "*nulli se dicit mulier*"

Niemand wil mijn eigen Vrouwe liever trouwen, zegt ze,
dan mij, ook al dingt Jupiter zelf naar haar liefde.
Dat zegt ze - mar wat een vrouw haar gretige minnaar zegt,
schrijf dat maar in de wind en het snelstromend water...

(L.M.Oostenbroek p.93)

Een korreltje zout...*

Ze zegt
alleen mij te willen trouwen
zelfs Jupiters aanzoek af te zullen slaan.
Dat zegt ze.

Buyckx, Ervaringen met 'tekstervaring' bij Catullus

maar wat een vrouw haar gretig minnaar zegt
schrijf dat maar in de wind
of in het snel stromende water
(Sandra Spuybroek)

*titel: zie bij gedicht II (c.86)

Antwoord van Lesbia

Ik meen het
als ik zeg
dat ik mijn hart
alleen aan jou verpand.
Al zou ook Juppiter
mij vragen om mijn hand.
Helaas
is een paar jaar eerder
Romus langsgekomen
en hij
heeft mij
bij de hand genomen.

(Martine van der Knaap)

VII (c. 5) "vivamus, mea Lesbia"

Leven, liefste Lesbia, en liefde!
De kwaaië praatjes van betweterige
oude mannen - geven we daar geen duit om!
Zonnen kunnen opkomen en ondergaan,
maar als voor ons eenmaal het korte daglicht
dooft, rest ons één eeuwige nacht van slapen.
geef me duizend zoenen, en dan honderd
en nog eens duizend en nog honderd; als we
dan de honderdduizend hebben volgemaakt,
vegen we alles uit: zo weten wij niets
en kan geen boos oof vat op ons hebben
wanneer hij de som onzer zoenen kende.

(L.M.Oostenbroek p.26)

Uit : Catullus' song

(Words & music by Martin van der Steen and Rob Anderson - v4a)

Oh let us enjoy
The live we had
Making love
No matter what the old man said
The suns can go up and down
But they will never stay red

Buyckx, Ervaringen met 'tekstervaring' bij Catullus

When the lights go down
It'll be a long dark night
So gimme thousands of kisses
And it'll be allright
Let's make love
Till it is light.

refr. Is my head up
Is my head down ?
I don't know what I'm doin'
I don't know if I'm drown
Is she here with me now
Or in some other dirty town ?

VIII (c.8)" Miser Catulle, desinas ineptire"

Catullus, jij dwaas, stop dit zinloze gedoe:
wat je denkt dat verloren is, is verloren.
Vroeger straalden vonkende zonnen jou tegen,
toen steeds jouw weg leidde naar waar je lief voorging -
zij, door mij bemind als geen vrouw bemind zal zijn.
Daar speelden wij toen talloze spelletjes,
die jij wel wilde en de liefste niet afwees:
waarlijk, vonkende zonnen straalden je tegen.
Nu wil zij niet meer; wil dan ook niet, beheers je
en loop haar niet na die jou ontloopt, wees geen dwaas,
nee, blijf standvastig van binnen, maak jezelf sterk.
Vaarwel liefste. Kijk, Catullus maakt zich sterk en
zal je niet zoeken, niet smeken als je niet wilt,
maar het zal pijn doen, als je geen smeekbeden hoort.
Jij verwenst wezen! Wat voor leven rest je nu?
Wie zal nu om je werven: Wiens schoonheid word je?
Wie zul jij nu beminnen? Wie toebehoren?
Wie ga je kussen? Wiens lippen ga je bijten?
Nee Catullus, houd vol in standvastigheid.

(L.M.Oostenbroek p.27)

Catullus

Aanvaard nu eens het ontbreken van de liefde
Die eens als een zon helderwit voor jou scheen

Jouw geliefde wilde wat jij wilde
Het was een paradijs op aard'
Als een bloem ontvouwde de liefde zich
En pronkte met zijn kleuren.

Buyckx, Ervaringen met 'tekstervaring' bij Catullus

Nu is de bloem vertrapt
Het heldere licht gedoofd
Aanvaard het en tast niet langer in het donker
Naar liefde die er niet is
Maak je hart ongevoelig !

Wie zal jou nu kussen, meisje ?
Wie zal jou liefhebben ?
Gevallen ben je, gevallen in de diepste put
En Catullus maakt zijn hart ongevoelig.
(Marco van Leeuwen)

Wie was Lesbia ?
Hoe heeft Lesbia er uit gezien ?
"Ik denk dat ze mooi is, heel slank, lang donker bruin glanzend haar, donkere ogen, slanke handen, mooie lange nagels."
(Margot van Eijk)

"Volgens Catullus was Lesbia dus geen dom blondje, dat zich om laat praten of met alle winden mee waait en alles doet wat haar man haar opdraagt te doen. (...) Aan de andere kant is zij gemeen. Zij doet Catullus pijn door hem te beledigen, alleen maar om te laten merken aan haar man dat zij niet op Catullus verliefd is, maar in werkelijkheid misschien wel. Verder denk ik dat Lesbia bruin haar had, zoals veel mensen in die streek hadden, en mooie ogen."
(Michel Jense)

"De invloed van Catullus op songwriters"
"De koning van de door Catullus geïnspireerde songwriters is wel Sting. Bijna elk nummer heeft wel vlagen waarin Sting door gevoelens of zelfs de tekst van Catullus geïnspireerd is. Dit is zeer duidelijk bij het nummer "Be still my beating heart"
"Never to be wrong
Never to make promises that break
It's like singing in the wind
Or writing on the surface of a lake."
Deze regels zijn rechtstreeks gepikt uit gedicht VI van Catullus."
(Gerben Moerman)

En dan heb ik het nog niet eens gehad over de Catullus-navolgingen van andere dichters die de leerlingen hebben gevonden : Hans Andreus, Byron, Carmen (Acte 4 scène II) Lydia Keuning, Anton Korteweg, Hans Lodeizen, Petrarca, Shakespeare, Joost van den Vondel, Roemer Visscher, Levi Weemoedt, Willem Wilmink, en vele, vele anderen.

Buyckx, Ervaringen met 'tekstervaring' bij Catullus

Ik kan verzekeren dat het een enorm voorrecht is om als docent te mógen lezen wat Catullus voor je leerlingen betekent! Een greep uit hun werk leert dat wij als leraren toch eigenlijk maar randversierselen zijn. Al mijn stencils en video's, Julius Caesar bier-etiketten (Hoegaarden, 8,7 %) en projecten verbleken als sneeuw voor de zon als je ziet wat 15- en 16-jarige leerlingen in hun vakantie aan Catullus-verwerkingen vinden ... én produceren.

Dit artikel is eerder gepubliceerd in het *Bulletin* van de Vereniging Classici Nederland jaargang 17,nr.63 (oktober 1992) 28-32. Commentaar van een bevriende collega "Leuk artikel hoor, maar denk je nou echt dat Sting Catullus heeft gelezen?"

Michael Buyckx is docent Klassieke talen aan het Christelijk Lyceum Delft. Hij werkte mee aan het opstellen van kerndoelen Klassieke talen van de Vereniging Classici Nederland, en is thans betrokken bij het redigeren van eindexamen-syllabi bij de Vervolgcommissie Klassieke talen.

Correspondentieadres: Spaansepoort 14, 3011 MN Rotterdam, 010 - 4330538.

